

Жасанды интеллект мүмкіндіктерін қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында тиімді қолдану

ЖАРИЯЛАНДЫ
03.01.2026СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/186363/

Сулейменов Мұратбек Балтинович

«№6 ЖББМ» КММ Қарағанды қаласы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация. Мақалада білім беру үдерісінде жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қолданудың маңызы қарастырылады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ЖИ құралдарын пайдалану арқылы оқушылардың тілдік, коммуникативтік және шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары талданады. Заманауи цифрлық платформалар мен жасанды интеллектке негізделген құралдарды сабақта қолданудың тиімді тәсілдерін тәжірибе негізінде ұсынады.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, қазақ тілі мен әдебиеті, цифрлық білім беру, функционалдық сауаттылық, инновациялық технологиялар, нейрожелілер, ChatGPT.

XXI ғасыр— ақпарат пен технологияның үстемдік құрған дәуірі. Қазіргі қоғамның цифрлануы білім беру жүйесіне де түбегейлі өзгерістер енгізуде. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы мен «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында оқыту үдерісіне жаңа технологияларды енгізу — басты міндеттердің бірі. Осы орайда, жасанды интеллектке (ЖИ) негізделген құралдар мұғалімнің кәсіби қызметін жаңа деңгейге көтеріп, білім сапасын көтеруге мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндері оқушылардың тек сауаттылығын ғана емес, олардың ұлттық рухын, сыни ойлауын және шығармашылық әлеуетін қалыптастырады. ЖИ технологиялары бұл пәндерді оқытуда мұғалімнің көмекшісіне айналып, оқушының жеке ерекшеліктеріне бейімделген білім беру кеңістігін құруға жағдай жасайды.

2. ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Жасанды интеллект — бұл адамның интеллектуалдық функцияларын имитациялай алатын алгоритмдер мен жүйелердің жиынтығы. Білім беру саласында ЖИ-дің негізгі міндеті — оқытуды дербестендіру (personalization).

Сабақ барысында ЖИ келесі функцияларды атқарады:

- **Диагностикалық:** Оқушының білім деңгейіндегі олқылықтарды бірнеше секунд ішінде анықтайды.
- **Контентті генерациялау:** Мұғалімге мәтіндер, тесттер және деңгейлік тапсырмалар дайындауға көмектеседі.
- **Интерактивтілік:** Чат-боттар арқылы оқушымен сұхбат жүргізіп, тілдік орта қалыптастырады.

3. ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЖИ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Қазақ тілін оқытуда ЖИ құралдары негізінен лексика-грамматикалық дағдыларды бекітуге және жазылым, айтылым әрекеттерін жетілдіруге қолданылады.

3.1. Грамматика мен орфографияны тексеру

ChatGPT, Google Gemini сияқты үлкен тілдік модельдер қазақ тіліндегі мәтіндердің стилистикалық және грамматикалық қателерін түзетуге қабілетті. Оқушы өз жазған эссесін ЖИ-ге тексерте отырып, «Неге бұл жерде қате кетті?» деген сұрақ төңірегінде талдау жасай алады. Бұл — рефлексияның жоғары формасы.

3.2. Сөздік қорды байыту және диалог құру

- **«Виртуалды сұхбаттасушы»:** Оқушылар ЖИ-мен белгілі бір тақырыпта (мысалы, «Менің болашақ мамандығым») диалог жүргізеді. ЖИ оқушының жауабына қарай сұрақтарды күрделендіріп отырады.
- **Мәтінді трансформациялау:** ЖИ-ге ғылыми мәтінді беріп, оны оқушыларға түсінікті қарапайым тілге айналдыруды немесе керісінше, көркем тілмен қайта жазуды тапсыруға болады.

4. ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

ЖИ-ШЕШІМДЕР

Әдебиет сабағында ЖИ оқушының қиялын ұштауға және шығарманы терең талдауға көмектеседі.

4.1. Кейіпкерлермен «тілдесу»

Бұл — ең қызықты әдістердің бірі. Мұғалім ЖИ-ге «Сен — Абай жолы романындағы Абайсың. Менің сұрақтарыма соның болмысымен жауап бер» деген промпт (нұсқаулық) береді. Оқушылар кейіпкерге сұрақ қою арқылы оның ішкі әлемін тереңірек түсінеді.

4.2. Визуалды интерпретация (Midjourney, DALL-E)

Оқушылар оқыған өлеңі немесе прозалық шығармасы бойынша ЖИ-ге сипаттама беріп, сурет салдыртады. Мысалы, Мағжан Жұмабаевтың «Түркістан» өлеңіне немесе І. Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасына иллюстрация жасау. Бұл оқушының мәтінді визуалды қабылдауын күшейтеді.

4.3. Мәтінді талдау (Summarization)

Көлемді шығармаларды оқу барысында ЖИ негізгі идеяларды бөліп алуға, сюжеттік желіні кесте түрінде көрсетуге көмектеседі.

5. МҰҒАЛІМ ЖҰМЫСЫН АВТОМАТТАНДЫРУ

ЖИ мұғалімнің уақытын үнемдеудің таптырмас құралы:

1. Рубрикаторлар жасау: Эссе немесе жобалық жұмысты бағалау критерийлерін жылдам құрастыру.
2. Тест генераторлары: Мәтін негізінде бірнеше нұсқалы тест сұрақтарын (Quiz) дайындау.
3. Сабақ жоспары: Сабақтың мақсатына сай қызықты әдіс-тәсілдер мен «миға шабуыл» сұрақтарын ұсыну.

6. ЖИ ҚОЛДАНУДАҒЫ ЭТИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ҚАУІПТЕР

Жасанды интеллекттің мүмкіндіктері мол болғанымен, оның теріс тұстарын да ескеру қажет:

- Плагиат мәселесі: Оқушы жұмысты өзі орындамай, ЖИ-ге толық жаздырып алуы мүмкін. Сондықтан мұғалім «процеске бағытталған» тапсырмаларға мән беруі керек.
- Ақпараттың дұрыстығы (Галлюцинация): ЖИ кейде тарихи деректерді немесе

әдеби фактілерді бұрмалап беруі мүмкін. Сондықтан «сен, бірақ тексер» қағидасы маңызды.

7. ТӘЖІРИБЕЛІК НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛДАУ

Сабақ барысында ЖИ құралдарын қолдануды енгізгеннен кейін жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- Оқушылардың 85%-ы сабаққа деген қызығушылығының артқанын атап өтті.
- Мәтінмен жұмыс істеу жылдамдығы 1.5 есеге өсті.
- Шығармашылық тапсырмаларды орындау сапасы едәуір жақсарды.

Жасанды интеллект — қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімінің бәсекелесі емес, білікті көмекшісі. Оны тиімді қолдану оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, ұлттық құндылықтарды заманауи форматта насихаттауға мүмкіндік береді. Дегенмен, ЖИ технологиялары тек құрал екенін, ал басты тұлға — мұғалім мен оның тірі дауысы, тәрбиелік ықпалы екенін ұмытпауымыз керек. Болашақ білім беру жүйесі — цифрлық технология мен педагогикалық шеберліктің үйлесімінде.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Құдайбергенова К.С. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2020.
3. Бердібай Р. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың заманауи мәселелері. – Алматы, 2021.
4. Сүлейменова Э.Д. Цифрлық лингвистика және білім беру. – Астана, 2022.
5. Kalogiannakis, M. *Artificial Intelligence in Education: New Challenges*. – 2023.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.